

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΛΥΡΙΣΜΟΣ

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ - ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΟΡΑΤΟΡΙΑ

Η έκτελιση της «Θυσίας του Άβραάμ» στη συμφωνική συναυλία της Κρατικής Όρχηστρας με τη διεύθυνση του Φιλ. Οικονομίδη μου έπιβόλλει να μιλήσω στη «Μουσική Κίνηση» σε μία σειρά άρθρων για τα πρώτα Χριστιανικά Μυστήρια, που ξελιέσσονται στα Θρησκευτικά Όρατορία για να καταλήξουν στην απόκλιψη της Όπερας.

Τό χριστιανικό Μυστήριο φανερώνεται πρώτα στον Μεσαίωνα με τη μορφή του Ιερού δράματος μέσα στις Έκκλησίες. Από τόν δγδον ακόμη αιώνα, οι μοναχοί και οι Ιερείς οι καθηλωμένοι στην έκστατική λατρεία, φιλοδοξούσαν να παίξουν στα βιβλικά δράματα ρόλους πρωταγωνιστών και κομπάρσων. Μά ή γένεσις τών Ιερών μυστηρίων μπορεί να μάς οδηγήση αναδρομικά ώς τήν εποχή της πρώτης έκτελέσεως των από τούς άρχαίους Έλληνας και ακόμη άπώτερα ώς τήν εποχή του πρώτου πολιτισμού τών Ίνδων και τών Αιγυπτίων. Ό χριστιανισμός ζήτησε κι' αυτός έπιτακτικά τήν τραγωδία του. Τό παντοδύναμο δραματικό ένστικτο τών λαών ζητούσε να έκδηλωθής σε φόρμες ζωντανές, όρατά συγκλονισμένες από τή σύγκρουσι τών παθών, τόν άυστηρό θεϊκό τρόμο, τόν ψυχικόν έλεον, και τό μεγαλείο του θανάτου. Έτσι δημιουργήθηκαν τά δράματα τών Παθών του Κυρίου και ζωντανέψη ή φρίκη του Γολγοθά σ' άπλόικα κι' έπίσημα «Μυστήρια», που άρχισαν να παίζονται έπάνω σε πρόχειρα ίκριώματα σπηλιές στις πλατείες τών καθεδρικών ναών, με μόνη μουσική όπόκρουσι τό ψαλτήριο και τή λύρα σάν κάθε άλλο κοσμικό όργανο, σάν αλφεικό και βέβηλο, ήταν προγεγραμμένο από τήν Έκκλησία. Μά με τόν καιρό, ό Χριστός, τό μεγάλο κοσμολογικό και ήθικό δράμα, μεταγγίζει στους άυστηρούς Ιεροφάντες του όλη τή λυρική του Έξαρσι, φλογίζει κι' άναφτερώνει τής ψυχής που κινούνται γύρω του σάν φάλαγγες σκλάβων, σέρνοντας μέσα σε τρισάθλια κορμιά, δειλές παθητικές, ότομικές ψυχές.

Μέ τό προμήνυμα του φάους τής Άναγεννήσεως, ό Χριστιανισμός, αυτός ό μεγάλος ένιαίος ρυθμός τής πορείας όλων τών πολιτισμών, άρχίζει να κατευθύνει και τήν τέχνη. Ό Βυζαντινός Χριστός έγκαταλείπει με τήν πάροδο τών αιώνων τīs φριχτές άμειλικτες εκφράσεις του με τό άπέραντο, άδειο, σκοτεινό βλέμμα του τό σκελετώδες σώμα, τό σπασμοδικά συσπειρωμένο έπάνω στις όλόχρυσες έπιφάνειες τών μουσικών και τών εικόνων. Οι Χριστοί ζωντανεύουν πλαστικώτεροι μέσα σε φυσικά τοπία που τ'οντόνται τήν αήλη τους και πλημμυρίζουν με τή δίχτυτη φεγγαβολή τους.

Τό βλέμμα τους σκορπίζει τή χαρά του μεγάλου μουσικισμοδ, εύλογει τόν πόνο, μεταγγίζει τήν έκστασι κι' οι σεμνές μοναστικές Παναγίες ένσαρκώνονται σε ώριπες όπάρξεις, που τήν ώμορφία τους πνεματοποιεί κι' έξαυλώνει ή θεϊκή έκφρασις τής μητρότητας έξίσου με τή μαρτυρική σφραγίδα του πόνου. Μυστικές φάλαγγες θεόληπτων άνθρώπων ζούσι με τή μεγάλη προσοδικά, ώς τήν ήμέρα που ένας ποιητής -επαράκλητος> πραγματοποιεί τό πρώτο «Μυστήριο» έξω από

τής Έκκλησίας τά σύνορα, με όλα τά στοιχεία τής ανεξάρτητης δημιουργίας. Στο έξοτύλιγμα του προσκλίνουν μυριάδες άνθρώπων, πνίγονται από τό όλος, ακολουθούν τήν πορεία του θείου μελλοθάνατου, πίνουν τή λατρεία του από τό στόμα των ταπεινών που άναβλέπουν στο θείο άγγιγμά του, βλέπουν όλοζώντανα τά σύμβολα τής βίας και του δόλου, τών Έκατόνταρχο, τούς Ιερείς, τούς έμπόρους, τούς Σαδουκαίους, να όρθώνονται άμειλικά για τή μοιραία οίκονομία τής θείας τραγωδίας.

Ή παράστασι τών πρώτων χριστιανικών Μυστηρίων διαρκούσε ένα χρόνο όλόκληρο. Άρχιζε από τή Θεία Γέννησι και τελείωνε στή Θεία Άνάληψι, με τή λεπτομερή άναβίωσι όλων τών έπεισοδίων τής παιδικής ήλικίας του Χριστού, ώς τό έξοτύλιγμα του θείου δράματος. Όλα αυτά βασισμένα στα Ιστορικά γεγονότα, στήν Ιερή παράδοσι, στις ήθικές ιδέες και τις άρχές του Χριστιανισμοδ, στα κοσμολογικά φαινόμενα που θεμελιώσαν τή θρησκεία τής άγάπης. Ως τόν δέκατον τέταρτον αιώνα, που έννε ό χρυσούς αιώνα τών Μυστηρίων, είχαν παιχθή τρις καθολικές χώρες τής Δύσεως τετρακόσια θεία δράματα, μέσα στα όποια, έκτός τών

«Θείων Παθών», ξεχώριζαν ό «Προφήται» ό «Εύαγγελισμοί», ή «Σφαγή τών Άθώων», οι «Ποιμένες», τό «Προσκύνημα τών Μάγνων», οι «Γυναικες στον Τάφο», οι «Τρεις Μαρτίες», ό «αδανήλη», ό «Μωρρές και φρόνιμες Παρθένες», και πλείστα άλλα Μυστήρια έμπνευσμένα από τά Ιερά κείμενα τής Παλαιάς και Νέας Διαθήκης, από τούς βίους τών Άγίων και τά θαύματα τής Παναγίας. Στις άργές ώμοις του δέκατου έκτου αιώνου, ή παράστασις τών Μυστηρίων άπαγορεύεται άυστηρότητα από τή Βουλή τών Παρισίων και από τόν Πάπαν συγχρόνως, για τις παρεκτροπές που άρχισαν να σημειώνονται με τήν άνάμιξι βεβήλων οργάνων στη μουσική, και έξ έπαγγέλματος ήθοσιών, άνδρών και γυναικών, στήν παράστασι, που ξεπνέουσαν τά σύνορα τής άυστηρής όρθοδοξίας, και ξεγυμνοούσαν τό έπίπεδο χονδροειδών λαϊκών θεοματών, με τόν διόβολο όπι σκηνής σε διάφορες έπιδείξεις, τή Μαγδαληνή σε άσημον χορός και τραγούδι, με σκηνές ταβέρνας, και άλλα ακόμη «ντερμιέβια» μέσα στους εδωγγελικούς θρούλους, με τή σύμπραξι θιάσων από νομάδες βαυματοποιούς, παίκτες άνδροεικλών, θηρομαστές, ταχυδακτυλογούργς, και κάθε είδους σαλτιμπάγκους.

Μόνη ή ώραία πολίχνη του Όμπεραμεργκάου, ή χτισμένη έπάνω στο τέλος τών Άλπεων τής Βαυαρίας, μόρσε να έξαιρεθής από τήν άυστηρότητα άπαγόρευσι τής Δυτικής Έκκλησίας, και διατήρησι έκτοτε το πρόνομιό τής παραστάσεως τών Παθών του Κυρίου μία φορά τό χρόνο -ώς τīs ήμέρες μας. Κι' αυτό έπειδή κατά τήν τριμερή έπιδημία τής πανώλους του 1600, οι εδωβεις κάτοικοι του χωριού έκαμαν τάξιμο έπίσημο να παραμένουν για πάντα στους αιώνες ένάρετοι, πιστοί τό δόγματα τής χριστιανικής θρησκείας, άγνοι στα ήθη τους, και να διαλεγούν άνάμεσά τους

κάθε χρόνο τούς εὐσεβέστερους ἄνδρες καὶ τίς ἀγνό-
τερες κοπέλλες γιὰ ν' ἀναπαρασταίνουν τὰ Πάθη τοῦ
Σωτῆρος ἐπὶ γενεές γενεῶν. Τὸ ὁμαδικὸ αὐτὸ τάξιμο
εἰσακούσθηκε, καὶ τὸ Ὀμπεραμερεγκάου ἔμεινε ἀμό-
λυτο ἀπὸ τῆ φοβερῆ ἐπιδημία.

Ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ», τοῦ συνθέτη Μανώλη
Σκουλοῦδη εἶνε τὸ πρῶτο χριστιανικὸ Μυστήριον,
ποῦ γράφτηκε στὴν Ἑλληνικὴ μουσικῆ. Τὸ πρῶτο
Ἑλληνικὸ Ὁρατόριον εἶνε ὁ «Ἀπόστολος Παῦ-
λος», τοῦ Πετρίδη, ποῦ ἀκούσαμε σὲ πρώτη ἐκτέ-
λεσι φέτος στῆς ἐορτές τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθ-
νῶν, στὸ Ὁθεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, μετὰ τὴ δι-
εῦθυνσι τοῦ ἰδίου τοῦ συνθέτη καὶ μετὰ τὴ σύμπραξι
τῆς Χοροῦδίας τῆς Ἑλληνικῆς Κρατικῆς Ὀρχήστρας καὶ
τῆς Χοροῦδίας τῆς Ε. Α. Σ. ἐνισχυμένης. Γιὰ τὸ βαρυ-
σημαντο αὐτὸ Ἑλληνικὸ ἔργον θὰ γράψω ἕκτενῆ ἀνά-

λυσι στὴ μελέτῃ ποῦ θὰ ἐπακολουθήσῃ γιὰ τὰ θρη-
σκευτικὰ Ὁρατόρια στὴ «Μουσικῆ Κίνησι». Ἡ μελέτῃ
αὐτῆ θ' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν ἐξέλιξι τοῦ Ὁρατορίου μετὰ τὸν
Ἀννιμούτσιαν, τὸν Παλεστρίναν, τὸν Καρίσιμι, τὸν
Λάντι, τὸν Καπαμπέργκερ, τὸν Καβαλιέρι ὡς τοὺς με-
γάλους σταθμοὺς τοῦ Χαίντελ, τοῦ Μπάχ, τοῦ Χάινδν,
τοῦ Μπετόβεν, κτ' ἐφεξῆς στὰ ρωμαντικὰ Ὁρατόρια τοῦ
Λίστ, τοῦ Μέντελσον, τοῦ Μπερλιόζ, τοῦ Μπράμς, τοῦ
Σεζῆρ Φράνκ, τοῦ Σούμαν καὶ μεταγενέστερα τοῦ
Σαίν-Σάνς, τοῦ Γκουνῶ, τοῦ Μασσενέ, τοῦ Βενιάνν ντ'
Ἐντι, τοῦ Γκαμπριέλ Πιερνέ, τοῦ Ἀρθουρ Χόνεγκερ,
τοῦ Ἀντρέ Καπλέ, τοῦ Ζὺλ Ζανέν, τοῦ σέρ Ἐντουάρντ
Ἐλγκαρ, τοῦ Ρίμσκυ Κορσάκωφ, τοῦ Σκριάμπιν, τοῦ
Μουσόργσκυ, τοῦ Γκρετσάνινωφ. Τὰ Ὁρατόρια αὐτὰ
ἀποτελοῦν μιὰ ὁλόκληρη μουσικῆ φιλολογία.